

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MICHAL BOBEK IŠVADA,
pateikta 2016 m. rugsėjo 15 d.¹

Byla C-375/15

**BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG
prieš
Verein für Konsumenteninformation**

(*Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Įstatymų suderinimas — Direktyva 2007/64/EB — Mokėjimo paslaugos vidaus rinkoje — Bendrosios sutartys — Išankstinė bendro pobūdžio informacija — Informacija, susijusi su bendrosios sutarties sąlygų pakeitimais — Reikalavimas teikti informaciją patvariąja laikmena — Informacijos „suteikimas“ arba „galimybės susipažinti“ su ja sudarymas — Informacijos perdavimas per e. bankininkystės interneto svetainės pašto dėžutę“

I – Įžanga

1. Pagal Direktyvą 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje² reikalaujama, kad mokėjimo paslaugų teikėjas mokėjimo paslaugų naudotojui *teiktų* išspausdintus bendrųjų sutarčių pakeitimus arba naudodamas kitą *patvariąją laikmeną*.

2. *BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG* (toliau – BAWAG) yra veiklą Austrijoje vykdomas bankas. Savo klientams jis siūlo interneto e. bankininkystės sutartis. Į bendrąsias tokių e. bankininkystės sutarčių sąlygas BAWAG įtraukia sąlygą, pagal kurią „pranešimai apie pakeitimus“ klientui teikiami per interneto e. bankininkystės sistemos vidaus pašto dėžutę. *Verein für Konsumenteninformation*, vartotojų asociacija, mano, jog tokia sutarties sąlyga neatitinka pareigos teikti informaciją „patvariąja laikmena“, kaip nustatyta Direktyvoje 2007/64.

1 — Originalo kalba: anglų.

2 — 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, iš dalies keičianti direktyvas 97/7/EB, 2002/65/EB, 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinanti Direktyvą 97/5/EB (OL L 319, 2007, p. 1, ir klaidų ištaisymas OL L 187, 2009 7 18, p. 5) (toliau – Direktyva 2007/64). Nuo 2018 m. sausio 13 d. Direktyva 2007/64 panaikinama ir pakeičiama 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/2366 dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2009/110/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 (OL L 337, 2015, p. 35).

3. Šioje byloje Teisingumo Teismo prašoma patikrinti, ar per e. bankininkystės sistemos pašto dėžutę informacija yra „teikiama“ (o ne tik sudaroma galimybė su ja susipažinti) „patvariąja laikmena“, kaip apibrėžta Direktyvoje 2007/64. Apskritai, Teisingumo Teismo dar kartą³ prašoma užtikrinti pusiausvyrą tarp būtiniausių vartotojų informacijos bei apsaugos reikalavimų ir technologijų raidos, dėl kurios vis daugiau ekonominės veiklos vykdytojų (be abejo, vadovaudamiesi ir vartotojų pageidavimais) kuria interneto aplinką, kurioje galima bendrauti su klientais nenaudojant popieriaus.

II – Teisinis pagrindas

A – ES teisės aktai

4. Direktyvoje 2007/64 nustatomos mokėjimo paslaugų sąlygų skaidrumo taisyklės ir informacijos reikalavimai⁴. Tose taisyklėse nustatomos mokėjimo paslaugų teikėjų pareigos, susijusios su informacijos teikimu mokėjimo paslaugų vartotojams, kurie pagal 21 konstatuojamąją dalį „turėtų gauti tokią pačią aiškiai išdėstytą informaciją <...>, kad galėtų priimti sprendimus remdamiesi išsamia informacija ir rinktis ES teritorijoje“.

5. Pagal Direktyvos 2007/64 23 konstatuojamąją dalį reikalaujama informacija turėtų atitikti vartotojų poreikius ir būti perduodama standartiniu būdu. Tačiau toje konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad informavimo apie vieno mokėjimo operaciją reikalavimai turėtų skirtis nuo reikalavimų, keliamų bendrajai sutarčiai, pagal kurią numatoma vykdyti pakartotines mokėjimo operacijas. 24 konstatuojamojoje dalyje patikslinami išankstiniam informavimui apie bendrąsias sutartis keliami reikalavimai ir pateikiamos gairės ir pavyzdžiai, kas yra „patvarioji laikmena“. 25 konstatuojamojoje dalyje patikslinami informavimo apie vieno mokėjimo operaciją reikalavimai, palyginti su reikalavimais, keliamais bendrosioms sutartims, ir nustatoma, jog nereikia reikalauti, kad informacija kiekvienu atveju būtų pateikiama spausdinta ar naudojant kitą patvariąją laikmeną, nebent to reikalautų vartotojas.

6. Direktyvos 2007/64 27 konstatuojamojoje dalyje nurodomi du būdai, kuriais mokėjimo paslaugų teikėjas gali teikti informaciją: „arba informacija turėtų būti suteikta, t. y. mokėjimo paslaugų teikėjas] savo iniciatyva turėtų aktyviai informuoti tinkamu laiku, kaip reikalaujama šioje direktyvoje, mokėjimo paslaugų vartotojui papildomai nesikreipiant, arba mokėjimo paslaugų vartotojui turėtų būti sudaryta galimybė gauti informaciją, atsižvelgiant į bet kokį jo prašymą dėl papildomos informacijos“. Toje konstatuojamojoje dalyje teikiant pavyzdžius paaiškinama, kokiais atvejais sudaroma „galimybė susipažinti su informacija“ ir klientas turi imtis veiksmų, kad su ja susipažintų.

7. Direktyvos 2007/64 4 straipsnyje pateikiamos apibrėžtys. 4 straipsnio 12 punkte nustatyta, kad „bendroji sutartis – mokėjimo paslaugų sutartis, reglamentuojanti būsimą atskirų ir paskesnių mokėjimo operacijų įvykdymą ir kurioje gali būti nustatyta pareiga atidaryti mokėjimo sąskaitą bei jos atidarymo sąlygos“. Pagal 4 straipsnio 25 punktą „patvarioji laikmena – priemonė, kuri suteikia galimybę mokėjimo paslaugų vartotojui saugoti jam asmeniškai skirtą informaciją taip, kad su informacija būtų galima susipažinti ateityje, informacijos paskirtį atitinkančiu laikotarpiu, ir kuri suteikia galimybę saugomą informaciją atgaminti [nepakeistą]“.

3 — Žr. 2012 m. liepos 5 d. Sprendimą *Content Services*, C-49/11, EU:C:2012:419. Dėl žodžių „popieriuje arba kitoje patvarioje laikmenoje“ 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinanti Tarybos direktyvą 87/102/EEB (OL L 133, 2008, p. 66) 10 straipsnyje žr. generalinės advokatės E. Sharpston išvadą byloje *Home Credit Slovakia*, C-42/15, EU:C:2016:431. 2015 m. gegužės 21 d. Sprendime *El Majdoub*, C-322/14, EU:C:2015:334, Teisingumo Teismas taip pat turėjo galimybę išaiškinti 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 12, 2001, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 4 t., p. 42, ir klaidų ištaisymas OL L 290, 2014 10 4, p. 11) (toliau – reglamentas „Bruselis I“) 23 straipsnio 2 dalį, kurioje minimas „elektroninėmis priemonėmis perduodamas informacinis pranešimas, kuris yra ilgalais susitarimo įrašas“.

4 — Žr. 1 straipsnio 2 dalį ir 18 konstatuojamąją dalį.

8. Direktyvos 2007/64 III antraštinės dalies „Mokėjimo paslaugų teikimo sąlygų skaidrumas ir informacijos reikalavimai“ 2 skyriuje (35–39 straipsniuose) nustatomos vieno mokėjimo operacijoms taikytinos nuostatos. 3 skyriuje (40–48 straipsniuose) nustatomos bendrosioms sutartims taikytinos nuostatos.

9. Direktyvos 2007/64 41 straipsnis „Išankstinė bendro pobūdžio informacija“ išdėstytas taip:

„1. Valstybės narės reikalauja, kad likus pakankamai laiko iki mokėjimo paslaugų vartotojo įpareigojimo bendrąja sutartimi arba oferta mokėjimo paslaugų teikėjas popieriuje arba naudodamas kitą patvariąją laikmeną suteiktų mokėjimo paslaugų vartotojui 42 straipsnyje nurodytą informaciją ir praneštų apie jame nurodytas sąlygas. Informacija ir sąlygos išdėstomos lengvai suprantamais žodžiais, aiškia ir suprantama forma, valstybės narės, kurioje siūloma mokėjimo paslauga, oficialia kalba arba kita kalba, dėl kurios susitarė šalys.

<...>“

10. Direktyvos 2007/64 44 straipsnis susijęs su bendrosios sutarties sąlygų pakeitimais. Pagal 44 straipsnio 1 dalies pirmą pastraipą „[v]isus bendrosios sutarties bei 42 straipsnyje nurodytos informacijos ir sąlygų pakeitimus mokėjimo paslaugų teikėjas pasiūlo tokiu pačiu būdu, kaip numatyta 41 straipsnio 1 dalyje, ir ne vėliau kaip likus dviem mėnesiams iki siūlomos jų taikymo datos“. 44 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje nurodyta: „[a]titinkamais atvejais pagal 42 straipsnio 6 dalies a punktą mokėjimo paslaugų teikėjas praneša mokėjimo paslaugų vartotojui, kad laikoma, jog mokėjimo paslaugų vartotojas sutinka su šiais pakeitimais, jeigu jis iki jų siūlomos įsigaliojimo dienos mokėjimo paslaugų teikėjui nepraneša, kad su jais nesutinka. Šiuo atveju mokėjimo paslaugų teikėjas nurodo, kad mokėjimo paslaugų vartotojas turi teisę nedelsdamas ir nemokėdamas jokių mokesčių nutraukti bendrąją sutartį prieš dieną, kurią, kaip siūloma, pradedami taikyti pakeitimai.“

B – Austrijos teisės aktai

11. Direktyva 2007/64 į Austrijos teisę perkelta *Bundesgesetz über die Erbringung von Zahlungsdiensten* (Įstatymas dėl mokėjimo paslaugų suteikimo, toliau – *Zahlungsdienstegesetz*, (BGBl, 2009 I, Nr. 66)). To įstatymo 26 straipsnis išdėstytas taip:

„1. Mokėjimo paslaugų teikėjas privalo laiku, prieš mokėjimo paslaugų vartotojui prisiimant įsipareigojimus pagal sutartį arba sutarties pasiūlymą,

1) kai pasirašoma bendroji sutartis pagal 28 straipsnį, pateikti mokėjimo paslaugų vartotojui informaciją ir sutarties sąlygas išspausdintas arba, jeigu mokėjimo paslaugų vartotojas sutinka, kita patvariąją laikmena <...>

<...>“

12. Įstatymo dėl mokėjimo paslaugų suteikimo 29 straipsnyje dėl bendrųjų sutarčių pakeitimų nustatyta:

„1. Mokėjimo paslaugų teikėjas privalo:

1) pateikti mokėjimo paslaugų vartotojui bendrosios sutarties pakeitimų pasiūlymą ne vėliau kaip likus dviem mėnesiams iki planuojamos jų įsigaliojimo datos, kaip numatyta 26 straipsnio 1 dalies 1 punkte ir 26 straipsnio 2 dalyje, ir

- 2) jeigu susitarta, kaip numatyta 28 straipsnio 1 dalies 6 punkto a papunktyje, pažymėti, kad:
- a) laikoma, jog mokėjimo paslaugų vartotojas su pakeitimais sutinka, jeigu iki siūlomos pakeitimų taikymo pradžios datos jis mokėjimo paslaugų teikėjui nepraneša, kad nepitaria, ir
 - b) iki pakeitimų įsigaliojimo mokėjimo paslaugų vartotojas turi teisę nemokamai nutraukti bendrąją sutartį apie tai nepranešęs.“

III – Ginčas pagrindinėje byloje, pateikti klausimai ir procesas Teisingumo Teisme

13. BAWAG bankininkystės paslaugų sutartys su klientais – tai bendrosios standartinių sąlygų sutartys. Pagrindinėje byloje ginčijama sutarties sąlyga pirmiausia susijusi su klientų dalyvavimu BAWAG interneto e. bankininkystės sistemoje. Ji išdėstyta taip:

„Pranešimai ir išrašai (pirmiausia informacija apie sąskaitas, sąskaitų išrašai, kredito kortelių išrašai, pranešimai apie pakeitimus ir t. t.), kuriuos bankas turi perduoti klientui arba suteikti jam galimybę su jais susipažinti, klientui sutikus naudotis e. bankininkyste, įteikiami paštu arba elektroninėmis priemonėmis užtikrinant galimybę juos gauti arba perduodami per BAWAG P.S.K. e. bankininkystės sistemą.“

14. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo teigimu, susisiekimasis per nagrinėjamą e. bankininkystės sistemą vyksta taip: e. bankininkystės sistemoje BAWAG kiekvienam klientui sukuria pašto dėžutę. Klientai gali prisijungti prie tos pašto dėžutės su asmeniniu slaptažodžiu per e. bankininkystės interneto svetainę. Į tą pašto dėžutę bankas siunčia elektroninius pranešimus. Papildomai, pavyzdžiui, asmeniniu privačiu kliento elektroninio pašto adresu siunčiant pranešimą, kad į e. bankininkystės pašto dėžutę išsiųstas pranešimas, nieko nepranešama.

15. Pagrindinėje byloje *Verein für Konsumenteninformation* pareiškė ieškinį siekdama užkirsti kelią BAWAG įtraukti ginčijamą sutarties sąlygą į sudaromas su klientais sutartis ir taikyti ją klientams. Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino ir pateikus apeliaciją pirmasis sprendimas buvo paliktas galioti. Nuspręsta, kad ginčijama sutarties sąlyga pažeidžiami privalomi reikalavimai, išdėstyti Įstatymo dėl mokėjimo paslaugų suteikimo 26 straipsnio 1 dalies 1 punkte, taikomame kartu su 29 straipsnio 1 dalies 1 punktu. BAWAG pateikė kasacinį skundą *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija). Tokiomis aplinkybėmis *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir Teisingumo Teismui pateikti šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar Direktyvos 2007/64 <...> 41 straipsnio 1 dalį, siejamą su 36 straipsnio 1 dalimi, reikia aiškinti taip, kad informacija (elektronine forma), kuri iš banko į kliento elektroninio pašto dėžutę perduodama naudojantis elektronine internetine bankininkyste (toliau – e. bankininkystė) taip, kad klientas, prisijungęs prie e. bankininkystės svetainės, spustelėjęs gali parsisiųsti šią informaciją, klientui perduodama naudojant patvariąją laikmeną?

2. Jei atsakymas į pirmąjį klausimą būtų neigiamas:

Ar [Direktyvos 2007/64] 41 straipsnio 1 dalį, siejamą su 36 straipsnio 1 dalimi, tokiu atveju reikia aiškinti taip, kad:

- a) informacija iš banko pateikiama būtent patvariąja laikmena, bet klientui neperduodama, o tik jam padaroma prieinama susipažinti arba
- b) apskritai tai yra tik informacijos padarymas prieinamos susipažinti, nenaudojant patvariosios laikmenos?“

16. 2015 m. liepos 15 d. Teisingumo Teismui buvo pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą. Rašytines pastabas pateikė BAWAG, *Verein für Konsumenteninformation*, Italijos ir Lenkijos vyriausybės ir Europos Komisija. 2016 m. birželio 30 d. vykusiame posėdyje kalbėjo *Verein für Konsumenteninformation*, BAWAG ir Komisija.

IV – Analizė

A – Preliminarios pastabos

17. Prieš nagrinėjant *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas) pateiktų klausimų esmę, reikia pateikti tris paaiškinimus.

1. Svarbios Direktyvos 2007/64 nuostatos

18. Pirma, nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pateikė klausimus dėl Direktyvos 2007/64 41 straipsnio 1 dalies, „siejamos“ su tos direktyvos 36 straipsnio 1 dalimi, šiai bylai tiesiogiai svarbi tik pirmesnė nuostata.

19. Iš prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateiktos informacijos aišku, kad šioje byloje nagrinėjama sutarties sąlyga įtraukta į e. bankininkystės sutartį. E. bankininkystės sutartis sudaroma papildomai prie bendrosios sutarties. Tad ginčijama sutarties sąlyga susijusi su informacijos teikimu pagal bendrąsias sutartis. Todėl Direktyvos 2007/64 36 straipsnio 1 dalis, susijusi tik su vieno mokėjimo operacijomis, t. y. operacijomis ne pagal bendrąją sutartį, šioje byloje tiesiogiai netaikytina.

20. 36 straipsnio 1 dalis vis dar yra svarbus veiksnys sistemingai aiškinant visą direktyvą. Ja reglamentuojama, kaip turi būti sudaroma galimybė susipažinti su informacija dėl vieno mokėjimo operacijų, ir šis būdas aiškiai skiriasi nuo būdo, kuriuo informacija turi būti teikiama pagal bendrąsias sutartis. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo klausimuose nuorodą į 36 straipsnio 1 dalį reikėtų suprasti kaip prašymą reliatyviai išaiškinti tas dvi nuostatas, nes direktyvoje abu straipsniai (ir 36 straipsnis, ir 41 straipsnis), kuriuose nustatomi informacijos reikalavimai, aiškinami susieti.

21. Antra, akivaizdu, kad ginčijama sutarties sąlyga apima kelis Direktyvos 2007/64 požiūriu gana skirtingus elementus. Ji išdėstyta taip: „pranešimai ir išrašai (pirmiausia informacija apie sąskaitas, sąskaitų išrašai, kredito kortelių išrašai, pranešimai apie pakeitimus ir t. t.)“. Vis dėlto, remiantis Teisingumo Teismui pateiktomis rašytinėmis ir žodinėmis pastabomis ši byla faktiškai susijusi tik su paskutiniu iš šių elementų, t. y. su „pranešimais apie pakeitimus“, kuris yra vienintelis, galintis būti susijęs su bendrųjų sutarčių pakeitimais.

22. Bendrųjų sutarčių pakeitimams svarbi Direktyvos 2007/64 nuostata yra 44 straipsnis. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „[v]isus bendrosios sutarties <...> pakeitimus mokėjimo paslaugų teikėjas pasiūlo tokiu pačiu būdu, kaip numatyta 41 straipsnio 1 dalyje <...>“. Tuo remdamasis darau išvadą, jog šiai bylai svarbios nuostatos yra Direktyvos 2007/64 41 straipsnio 1 dalis ir 44 straipsnio 1 dalis.

2. Pateiktų klausimų formuluotės

23. Remiantis šioje byloje pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą formuluotėmis, daroma prielaida, kad yra ryšys tarp techninių ryšio *priemonių* ir *būdo*, kuriuo pranešama informacija. Ar faktas, kad patvarioji laikmena egzistuoja, būtina reiškia, jog informacija „suteikta“? Jeigu informacija nepranešama naudojant patvariąją laikmeną, ar tai reiškia, kad tik sudaroma „galimybė susipažinti“?

24. Mano nuomone, tie du elementai (naudojamos ryšio priemonės ir būdas, kuriuo pranešama informacija) turėtų būti svarstomi atskirai. Laikmena yra atskiras dalykas, nesusijęs su būdu, kuriuo pristatoma informacija.

25. Direktyvoje 2007/64 nenurodoma, kad informacijai pranešti naudojamos priemonės ir būdas, kuriuo informacija perduodama, turi būti glaudžiai susiję. Priešingai, įvairiose direktyvos konstatuojamosiose dalyse paaiškinama, kad tai du skirtingi dalykai. 24 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kas yra „patvarioji laikmena“, ir pateikiama pavyzdžių. 27 konstatuojamojoje dalyje nustatyti du direktyvoje numatyti informacijos pranešimo būdai („pateikimas“ ir „galimybės su ja susipažinti sudarymas“). Taigi galima išivaizduoti situaciją, kai informacija, kad ir teikiama „patvariąja laikmena“, nėra veiksmingai „pateikiama“ vartotojui ir tiesiog sudaroma „galimybė su ja susipažinti“, kaip matyti iš įvairiose direktyvos nuostatose pateiktų pavyzdžių⁵.

26. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo du klausimus galima supaprastinti ir suformuluoti kitaip: 1) ar informacija e. bankininkystės sistemos pašto dėžutėje laikoma informacija, esančia „patvariojoje laikmenoje“, ir 2) ar bankas tą informaciją „suteikia“ (o ne tiesiog sudaro „galimybę su ja susipažinti“)?

3. Nacionalinio teismo išdėstytos faktinės aplinkybės

27. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nustatė, jog šioje byloje turi būti laikoma, kad per e. bankininkystės sistemą į klientų e. bankininkystės pašto dėžutę banko siunčiami elektroniniai pranešimai negali būti keičiami. Bankas jų nepašalina tiek, kiek reikia informacijos tikslams pasiekti. Su ta informacija galima susipažinti ir ją atgaminti tokiu pat būdu (elektroninėmis priemonėmis arba išspausdinant popieriuje). Klientas gali tvarkyti ir šalinti pranešimus.

28. *Verein für Konsumenteninformation* šiuos teiginius ginčija. Jos nuomone, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas jau teikia teisinį faktinių aplinkybių apibūdinimą.

29. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką bylose pagal SESV 267 straipsnį nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo funkcijos aiškiai atskiriamos. Nagrinėjamos bylos faktines aplinkybes turi nustatyti ir įvertinti tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas⁶.

30. Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas gana išsamiai apsvarstė pašto dėžutės ir nagrinėjamos e. bankininkystės sistemos savybes. Taigi šios išvados B.1 skirsnyje pateiktos analizės tikslas – išaiškinti sąvokos „patvarioji laikmena“ taikymo sritį pagal Direktyvą 2007/64.

31. Dėl Teisingumo Teismui pateiktų pastabų kyla klausimų, susijusių su reikalavimais, kuriuos turi atitikti internetinės ryšio sistemos, kad jas būtų galima laikyti „patvariosiomis laikmenomis“. Tokiomis aplinkybėmis, net jeigu tokius faktinius elementus, kaip šioje byloje nagrinėjamos BAWAG e. bankininkystės sistemos techninės savybės, turi vertinti tik nacionalinis teismas, išaiškinus sąvokos „patvarioji laikmena“ apibrėžtį Direktyvoje 2007/64 galima nustatyti kelis naudingus kriterijus.

5 — Pavyzdžiui, 43 straipsnyje nustatyta, kad mokėjimo paslaugų vartotojas turi teisę bet kada, pateikęs prašymą (tad tai kliento iniciatyva), gauti sutarties sąlygas „išspausdintas ar naudojant kitą patvariąją laikmeną“.

6 — Žr., pavyzdžiui, 2016 m. vasario 18 d. Sprendimo *Finanmadrid EFC*, C-49/14, EU:C:2016:98, 27 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką ir 2015 m. rugsėjo 3 d. Sprendimo *Costea*, C-110/14, EU:C:2015:538, 13 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

B – Analizė

1. Patvarioji laikmena

32. Esminiai ryšio priemonės ar prietaiso reikalavimai, kad juos būtų galima laikyti „patvariąja laikmena“, pateikiami apibrėžtyje Direktyvos 2007/64 4 straipsnio 25 punkte: a) turėtų būti suteikiama galimybė saugoti klientui asmeniškai skirtą informaciją taip, kad su informacija būtų galima susipažinti ateityje per pakankamą laikotarpį, ir b) turėtų būti užtikrinama galimybė saugomą informaciją atgaminti nepakeistą.

33. Tie patys elementai taip pat išvardijami keliuose kitose ES antrinės teisės priemonėse, kuriose minima sąvoka „patvarioji laikmena“. Ši sąvoka, pirmą kartą įtvirtinta Direktyvoje 97/7/EB nuotolinių sutarčių srityje⁷, yra popieriaus, kaip informacijos teikimo priemonės arba laikmenos, alternatyva. Nors Direktyvoje 97/7/EB sąvoka „patvarioji laikmena“ nebuvo apibrėžta, Teisingumo Teismas nustatė vienodą šios sąvokos aiškinimą ES teisėje, remdamasis elementais, kuriuos Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas įtraukė į sąvokos „patvarioji laikmena“ apibrėžtį kituose teisės aktuose⁸. Šios išvados 32 punkte minimi apibrėžties elementai taip pat išvardijami paskesniuose antrinės teisės⁹ ir įgyvendinimo aktuose¹⁰.

34. Pagrindines apibrėžties sudedamąsias dalis (galimybę saugoti ir galimybę atgaminti informaciją) galima rasti ir kituose teisės aktuose, kuriuose nėra konkrečiai minima sąvoka „patvarioji laikmena“, pavyzdžiui, Direktyvoje 2000/31/EB dėl elektroninės komercijos¹¹.

7 — 1997 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl vartotojų apsaugos, susijusios su nuotolinės prekybos sutartimis (OL L 144, 1997, p. 19; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 3 t., p. 319), panaikinta 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB (OL L 304, 2011, p. 64). Direktyvos 97/7/EB 5 straipsnyje nustatyta, kad vartotojui raštu ar „kita jam tinkama ir prieinama ilgalaikė forma“ turi būti patvirtinta tos direktyvos 4 straipsnio 1 dalies a–f punktuose minima išankstinė informacija.

8 — 2012 m. liepos 5 d. Sprendimo *Content Services*, C-49/11, EU:C:2012:419, 44 punktas. Teisingumo Teismas padarė nuorodą į 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/65/EB dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis ir iš dalies keičiančios Tarybos direktyvą 90/619/EEB ir direktyvas 97/7/EB ir 98/27/EB (OL L 271, 2002, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 4 t., p. 321) 2 straipsnio f punktą; 2002 m. gruodžio 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/92/EB dėl draudimo tarpininkavimo (OL L 9, 2003, p. 3; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 4 t., p. 330) 2 straipsnio 12 dalį; Direktyvos 2008/48/EB 3 straipsnio m punktą ir Direktyvos 2011/83 2 straipsnio 10 dalį.

9 — Žr., pavyzdžiui, 2009 m. sausio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/122/EB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su kai kuriais pakaitinio naudojimosi, ilgalaikio atostogų produkto, pardavimo ir keitimosi sutarčių aspektais (OL L 33, 2009, p. 10) 2 straipsnio 1 dalies h punktą; 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/65/EB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIPVPS), derinimo (OL L 302, 2009, p. 32) 2 straipsnio 1 dalies m punktą; 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/92/ES dėl mokesčių, susijusių su mokėjimo sąskaitomis, palyginamumo, mokėjimo sąskaitų perkėlimo ir galimybės naudotis būtiniausias savybes turinčiomis mokėjimo sąskaitomis (OL L 257, 2014, p. 214) 2 straipsnio 17 dalį; 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/65/ES dėl finansinių priemonių rinkų, kuria iš dalies keičiamos Direktyva 2002/92/EB ir Direktyva 2011/61/ES (OL L 173, 2014, p. 349, klaidų ištaisymas OL L 188, 2016 7 13, p. 28) 4 straipsnio 1 dalies 62 punktą; 2016 m. sausio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/97 dėl draudimo produktų platinimo (nauja redakcija) (OL L 26, 2016, p. 19) 2 straipsnio 1 dalies 18 punktą.

10 — Žr., pavyzdžiui, 2006 m. rugpjūčio 10 d. Komisijos direktyvos 2006/73/EB, kuria įgyvendinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB dėl investicinių įmonių organizacinių reikalavimų ir veiklos sąlygų bei toje direktyvoje apibrėžti terminai (OL L 241, 2006, p. 26), 2 straipsnio 2 dalį.

11 — 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (OL L 178, 2000, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 25 t., p. 399), kurios 10 straipsnio 3 dalyje numatyta: „sutarčių terminai ir bendrosios sąlygos gavėjui turi būti pateikiami tokia forma, kad jis galėtų juos saugoti ir daiginti“.

a) *Patvariosios laikmenos ir internetas*

35. Iš sąvokos „patvarioji laikmena“ ir jos apibrėžties elementų galima suprasti, jog ES teisės aktu leidžias norėjo užtikrinti pusiausvyrą tarp: i) poreikio prisitaikyti prie technologijų raidos, dėl kurios prekybos sandoriai internetu ir kitomis elektroninėmis ryšio priemonėmis vyksta greičiau, ir ii) vartotojų teisių apsaugos teikiant vartotojams informaciją. Tam tikrais atvejais popierių prilyginant kitoms „patvariosioms laikmenoms“ ES teisėje pripažįstama technologijų raida ir klientų ir paslaugų teikėjų interesas teikiant informaciją naudoti kuo mažiau popieriaus.

36. Tačiau kartu sąvokos „patvarioji laikmena“ apibrėžties elementais (galimybe saugoti ir galimybe atgaminti informaciją nepakeistą) siekiama apsaugoti vartotojus, labiau pažeidžiamą sutartinių santykių šalį, nuo to, kad informacija nebūtų jiems teikiama tik trumpalaikėmis priemonėmis¹² ir kad paslaugų teikėjai vienašališkai nekeistų informacijos. Šie požymiai reiškia, kaip pažymėjo generalinis advokatas P. Mengozzi, „kad informacijos kontrolę turi klientas, o nebe ją pateikęs subjektas“¹³.

37. Nepaisant palyginti aiškios sąvokos „patvarioji laikmena“ apibrėžties, šioje byloje sprendžiama, ar per e. bankininkystės sistemos pašto dėžutę siunčiami pranešimai atitinka šios išvados 32 punkte išdėstytos sąvokos „patvarioji laikmena“ paaiškinimo elementus.

38. *Verein für Konsumenteninformation* pirmiausia mano, jog elektroninis paštas ir interneto svetainės negali būti laikomi „patvariosiomis laikmenomis“, nes jie negali būti fizinės saugojimo priemonės.

39. Mano manymu, šis argumentas nepriimtinas.

40. Jau aišku, kad sąvoka „patvarioji laikmena“ apibrėžiama lanksčiai. Teisingumo Teismas yra įvertinęs šią sąvoką kaip popieriaus „funkcinį atitikmenį“¹⁴, tad nebelineka išankstinių nuostatų, kokia turėtų būti materialinė informacijos laikmena.

41. Be to, Direktyvos 2007/64 4 straipsnio 25 dalyje minint bet kokią „priemonę“ patvirtinama, kad „patvarioji laikmena“ turėtų būti apibrėžiama bendrai, *a priori* neatmetant galimybės naudotis bet kokiais galimomis ryšio priemonėmis.

42. Taigi sąvoka „patvarioji laikmena“ nepriklausoma nuo laikmenos ar priemonės fizinės struktūros arba techninės įrangos. Ji labiau susijusi su *funkciniais* požymiais, lemiančiais jos veikimą ir gebėjimą atitikti nepakitusios informacijos saugojimo ir atgaminimo reikalavimus, kaip nurodyta direktyvos 4 straipsnio 25 punkte. Taigi jeigu šios sąlygos įvykdytos, faktinis „patvariosios laikmenos“ tipas ir pavidalas ilgainiui gali keistis vykstant technologijų raidai.

43. Reikėtų pripažinti, jog ES teisės aktuose pastebimas tam tikras netikrumas vertinant, ar internetinės ryšio priemonės gali atitikti „patvariosioms laikmenoms“ keliamus reikalavimus. Iš tiesų Direktyvos 2002/65 20 konstatuojamojoje dalyje ir Direktyvos 2002/92 2 straipsnio 12 dalyje internetas vertinamas gana santūriai, pažymint, jog interneto svetainės nepatenka į sąvokos „patvarioji laikmena“ apibrėžtį, jeigu neatitinka apibrėžtyje išdėstytų kriterijų.

44. Direktyvos 2011/83 23 konstatuojamojoje dalyje kaip patvariųjų laikmenų pavyzdys minimi elektroniniai laiški. Be to, Direktyva 2007/64 pakeitė santūrų požiūrį į interneto svetaines. Tos direktyvos 24 konstatuojamojoje dalyje tarp „patvariųjų laikmenų“ pavyzdžių dabar aiškiai minimos interneto svetainės, kurias „galima naudoti ateityje informavimo tikslus atitinkančiu laikotarpiu ir kuriose laikomą informaciją galima atkurti nepakitusią“.

12 — Taip pat žr. generalinės advokatės E. Sharpston išvados byloje *Home Credit Slovakia*, C-42/15, EU:C:2016:431, 24 punktą.

13 — Generalinio advokato P. Mengozzi išvados byloje *Content Services*, C-49/11, EU:C:2012:126, 42 punktą.

14 — 2012 m. liepos 5 d. Sprendimo *Content Services*, C-49/11, EU:C:2012:419, 40 ir 42 punktai.

45. Galiausiai interneto svetainių priskyrimą prie „patvariųjų laikmenų“ pagal jų funkcines charakteristikas patvirtino ir ELPA teismas byloje *Inconsult Anstalt / Finanzmarktaufsicht*¹⁵, kurioje reikėjo išaiškinti sąvoką „patvarioji laikmena“ pagal Direktyvą 2002/92. Toje byloje ELPA teismas nusprendė, jog nors „įprastos“ interneto svetainės neatitinka reikalavimų, kad jas būtų galima laikyti patvariąja laikmena¹⁶, „sudėtingos“ svetainės gali būti laikomos patvariosiomis laikmenomis, jeigu atitinka taikytinoje apibrėžtyje išdėstytus reikalavimus¹⁷.

46. Taigi dabar darytina išvada, kad internetinės ryšių sistemos savaime nelaikomos priemonėmis, kurios negali būti „patvariosios laikmenos“. Tačiau jų funkcijos ir veikimas turi atitikti Direktyvos 2007/64 4 straipsnio 25 dalyje įtvirtintus reikalavimus, kaip paaiškinta šios išvados 32 punkte.

b) E. bankininkystės sistemos pašto dėžutė kaip patvarioji laikmena

47. Atsižvelgdami į prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateiktą informaciją, BAWAG ir Komisija mano, kad nagrinėjama e. bankininkystės sistemos pašto dėžutė atitinka direktyvos 4 straipsnio 25 punkto reikalavimus.

48. O *Verein für Konsumenteninformation* tvirtina, jog nagrinėjama e. bankininkystės sistema neatitinka pirmiau minėtų reikalavimų, nes BAWAG pats tvarko tarnybinę stotį, kurioje veikia pašto dėžutė. Todėl neužtikrinama, kad pašto dėžutėje esanti informacija nebūtų pakeista. Be to, paslaugų teikėjas gali užkirsti kelią vartotojams prisijungti prie sistemos. Lenkijos vyriausybė taip pat mano, jog elektroniniai laišakai ir pranešimai, perduodami per e. bankininkystės sistemą, yra dvi skirtingos priemonės, nes joje mokėjimo paslaugų teikėjai paprastai gali vienašališkai keisti pranešimus arba užkirsti kelią prisijungti, ypač nutraukus sutartį, tad nepakeistos informacijos atgaminimas neužtikrinamas.

49. Mano nuomone, ar e. bankininkystės sistemos pašto dėžutę galima laikyti „patvariąja laikmena“, ar ne, priklauso nuo to, ar įvykdytos Direktyvos 2007/64 4 straipsnio 25 punkte nustatytos sąlygos, o tai turi įvertinti nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į Teisingumo Teismo nustatytus aiškinamuosius kriterijus.

50. Teisingumo Teismo sprendimo *Content Services* nauda šiai bylai ribota. Toje byloje, atsižvelgdamas į Direktyvą 97/7, Teisingumo Teismas nusprendė, kad informacija, pranešama vartotojui tik pateikiant nuorodą į interneto svetainę, negali būti laikoma „patvariąja laikmena“, kaip apibrėžta tos direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje¹⁸. Deja, Teisingumo Teismas neturėjo galimybės apsvarstyti atvejo, kai interneto svetainėje užtikrinama, kad vartotojas galėtų saugoti informaciją, su ja susipažinti ir ją atgaminti¹⁹. Tokių atvejų nagrinėjo ELPA teismas byloje *Inconsult Anstalt / Finanzmarktaufsicht*²⁰.

51. Laikydamasis panašaus požiūrio, kokio laikėsi ELPA teismas byloje *Inconsult Anstalt / Finanzmarktaufsicht*, manau, jog įvairios techninės priemonės, kaip antai internetinės pašto sistemos, atsižvelgiant į jų savybes ir funkcijas, gali atitikti „patvariosioms laikmenoms“ keliamus reikalavimus.

15 — 2010 m. sausio 27 d. ELPA teismo ataskaita, E-4/09, p. 86.

16 — 2010 m. sausio 27 d. Sprendimo *Inconsult Anstalt / Finanzmarktaufsicht*, E-4/09, *EFTA Court Report* 2010, p. 86, 63 punkte ELPA teismas nusprendė, kad „įprasta interneto svetainė“, t. y. dinamiška elektroninė aplinka arba informacijos teikimo portalas, kuriame savininkas paprastai gali laisvai keisti informaciją, neatitinka reikalavimo užtikrinti galimybę atgaminti nepakeistą informaciją, tad negali būti laikoma patvariąja laikmena.

17 — Tas skirtumas akivaizdus 2007 m. Europos vertybinių popierių rinkų ekspertų grupės (ESME) ataskaitoje „On durable medium- Distance Marketing Directive and Markets in Financial Instruments Directive“ („Patvarioji laikmena. Nuotolinės prekybos direktyva ir Finansinių priemonių rinkų direktyva“), paskelbtoje internete http://ec.europa.eu/finance/securities/docs/esme/durable_medium_en.pdf.

18 — 2012 m. liepos 5 d. Sprendimo *Content Services*, C-49/11, EU:C:2012:419, 51 punktas.

19 — 2012 m. liepos 5 d. Sprendimo *Content Services*, C-49/11, EU:C:2012:419, 46 punktas.

20 — 2010 m. sausio 27 d. ELPA teismo sprendimas *Inconsult Anstalt / Finanzmarktaufsicht*, E-4/09, *EFTA Court Report* 2010, p. 86.

52. Nesiekdamas pateikti baigtinio sąrašo arba apriboti esamų ar galimų techninių priemonių, kurios galėtų atitikti Direktyvos 2007/64 4 straipsnio 25 punkto reikalavimus, įvairovės, manau, kad e. bankininkystės pašto dėžutės galėtų būti laikomos „patvariosiomis laikmenomis“ dviem scenarijais²¹. Pirma, galėtų būti laikoma, kad e. bankininkystės sistemos pašto dėžutė savaime atitinka „patvariajai laikmenai“ keliamas sąlygas. Antra, tokia sistema galėtų būti laikoma priemone, tinkama elektroniniams dokumentams, kurie patys, jeigu yra tinkamo formato, gali būti laikomi „patvariosiomis laikmenomis“, perduoti. Abiem atvejais svarbiausias klausimas yra toks: ar informaciją galima saugoti pakankamą laikotarpį ir ar užtikrinama, kad ji bus atgaminama nepakeista. Abiem atvejais „pašto dėžutė“ suponuoja, kad yra saugi nepriklausoma saugojimo aplinka, prie kurios vartotojai jungiasi su vartotojo vardu ir slaptažodžiu.

53. Pagal pirmąjį scenarijų e. bankininkystės sistemos pašto dėžutė yra sistema, kurioje mokėjimo paslaugų teikėjai gali perduoti informaciją, o mokėjimo paslaugų vartotojai – tą informaciją saugoti ir atgaminti. Tik tokiu atveju atskiros pašto dėžutės kaip „patvariosios laikmenos“ ir kartu kaip „saugojimo priemonės“ funkcijos dažniausiai vienos kitas panaikina.

54. Kalbant apie saugojimo galimybės reikalavimą, reikia pasakyti, kad informacija turi būti prieinama, kiek reikia tos informacijos tikslams pasiekti, t. y. kiek reikia, kad mokėjimo paslaugų vartotojas apsaugotų savo interesus nuo mokėjimo paslaugų teikėjo²². Taigi informacijos prieinamumo laikotarpiai gali būti įvairūs ir jų trukmę lemia tos informacijos turinys ir su ja susijusios sutartinės teisės ir įsipareigojimai²³. Kalbant apie bendrosios sutarties sąlygų pakeitimus, matyti, kad prieinamumo laikotarpis gali tęstis uždarius sąskaitą arba nutraukus sutartį, kad mokėjimo paslaugų vartotojas žinotų savo sutartines teises ir prireikus galėtų imtis teisių gynimo priemonių.

55. Kai klausimas dėl galimybės saugoti informaciją pakankamą laiką išspręstas, taip pat turi būti įvykdytas reikalavimas „atgaminti informaciją [nepakeistą]“. Toks informacijos atgaminimas reiškia, kad mokėjimo paslaugų teikėjui turėtų būti techniškai neįmanoma vienašališkai pakeisti arba ištrinti vartotojui suteiktos informacijos²⁴. Todėl tikėtina, kad mokėjimo paslaugų teikėjo sukurta ir tvarkoma pašto dėžutė neatitiks reikalavimo dėl „galimybės atgaminti informaciją [nepakeistą]“, nes jos techninę kontrolę vykdo pats mokėjimo paslaugų teikėjas.

56. Nepaisant akivaizdaus sudėtingumo dėl naujų technologijų, pagrindinis klausimas vis dėlto itin paprastas: pagrindinis su vartotojų informavimu susijusių teisės aktų tikslas sudarant arba keičiant sutartį – informuoti vartotojus tam tikru būdu, kad jie galėtų išsaugoti tą informaciją saugiu formatu ir vėliau ja naudotis kaip įrodymais. Nedarant prielaidos, jog kuri nors susitariančioji šalis turi blogų ketinimų, paslaugų teikėjo kontroliuojamoje „pašto dėžutėje“ savaime negali būti užtikrinama galimybė vartotojams saugiu formatu išsaugoti į tą pašto dėžutę teikiamą informaciją, kad ją būtų galima peržiūrėti arba naudoti vėliau. Jeigu palygintume šią situaciją su „priešvirtualiais“ laikais, tokia pašto dėžutė atitiktų atvejį, kai klientams būdavo įteikiamos spausdintos sutarčių su banku kopijos, o visi sutartiniai dokumentai privaloma tvarka turėjo būti saugomi archyve pačiame banke. Net jeigu popierius pakankamai patvarus, kliento požiūriu, informacijos tuose archyvuotuose sutartiniuose dokumentuose praktiškai negalima laikyti „vėliau prieinama“ klientui, kad ją būtų galima „atgaminti [nepakeistą]“, kaip apibrėžta Direktyvos 2007/64 4 straipsnio 25 punkte.

21 — Pirmiau minėtame 2010 m. sausio 27 d. ELPA teismo sprendime *Inconsult Anstalt / Finanzmarktaufsicht* tie du atvejai apibūdinti kaip scenarijai kalbant apie interneto svetaines apskritai. Žr. to sprendimo 64 ir paskesnius punktus.

22 — Taip pat žr. pirmiau minėto 2010 m. sausio 27 d. ELPA teismo sprendimą *Inconsult Anstalt / Finanzmarktaufsicht*, E-4/09, *EFTA Court Report* 2010, p. 86, 44 punktas.

23 — Ten pat.

24 — Taip pat žr. pirmiau minėto 2010 m. sausio 27 d. ELPA teismo sprendimą *Inconsult Anstalt / Finanzmarktaufsicht*, E-4/09, *EFTA Court Report* 2010, p. 86, 66 punktas.

57. Tačiau yra dar antrasis jau minėtas scenarijus. Pagal pirmąjį scenarijų ir daugelyje šioje byloje pateiktų pastabų dėmesys sutelkiamas į klausimą, ar pati pašto dėžutė gali būti laikoma „patvariąja laikmena“. Tačiau tas susitelkimas gali būti šiek tiek klaidinantis. Pašto dėžutė gali būti suvokiama kaip informacijos teikimo portalas. Pagal tokį scenarijų pati pašto dėžutė nelaikoma informacijos teikimo priemone. Kitaip tariant, e. bankininkystės sistemos pašto dėžutė galėtų būti laikoma „vartais“, per kuriuos atitinkama informacija teikiama elektroniniuose dokumentuose. Laikantis tokios nuomonės, pagrindinis klausimas – ne „kokie yra techniniai pašto dėžutės parametrai“, o „kaip atrodo į ją siunčiami konkretūs pranešimai“.

58. Išsamiau nagrinėjant reikalaujamą teikiamos informacijos formatą, asmeniškai klientui skirta informacija turėtų būti teikiama elektroniniu dokumentu, kurio formatu užtikrinama, kad tą informaciją būtų galima atgaminti nepakeistą. Neužbėgant už akių galimiems techniniams sprendimams, tai būtų galima užtikrinti elektroniniu formatu, kuriuo iš esmės užkertamas kelias pakeitimams ir užtikrinamas pakankamas informacijos autentiškumas, jeigu vėliau klientas norėtų ją pasikliauti.

59. Kadangi pagal antrąjį scenarijų pašto dėžutė yra dokumentų perdavimo kanalas, bet ne pati saugojimo priemonė, elektroninius dokumentus turėtų būti įmanoma saugoti atskirai taip, kad vartotojas galėtų juos parsisiųsti ir (arba) išsispausdinti. Iš tikrųjų, atsižvelgiant į pašto dėžutės kaip vartų ir pašto dėžutės kaip saugojimo priemonės sąvokų skirtumą, galimybės saugoti informaciją reikalavimas pagal šį scenarijų reiškia, kad pašto dėžutė turėtų pristatyti klientui per ją siunčiamą informaciją ir atkreipti jo dėmesį į galimybę ją saugoti patogioje aplinkoje. Kaip pažymėjo ELPA teismas, jai turėtų būti būdingos „savybės, dėl kurių beveik tikrai vartotojas išsaugos išspausdintą informaciją arba kitoje patvariojoje laikmenoje“²⁵.

60. Pateikus svarbią informaciją elektroniniame dokumente, kuris pats yra „patvarioji laikmena“, galimybė klientui išsaugoti elektroninį dokumentą asmeniniame standžiajame diske arba išsispausdinti ir saugoti su asmeniniais dokumentais iš esmės atitiktų laiko kriterijų, susijusį su saugomos informacijos prieinamumu. Tik reikėtų pažymėti, jog sukurdamas „pašto dėžutę“ mokėjimo paslaugų teikėjas sudaro išpūdį, kad tai – savarankiška aplinka, kurioje yra tam tikra galimybė saugoti ir vartotojo dokumentus. Vadinas, pranešimų prieinamumo trukmė juos saugant kaip elektroninius dokumentus pačioje pašto dėžutėje turi būti pakankama informavimo tikslams pasiekti, nebent klientui būtų aiškiai nurodyta, kad elektroninis dokumentas gali būti laikomas e. bankininkystės sistemos pašto dėžutėje tik laikinai ir praėjus pakankamam ir aiškiai nurodytam laikui dings.

61. Taigi, mano nuomone, reikalavimas, kad informacija būtų teikiama „patvariąja laikmena“, kaip apibrėžta Direktyvos 2007/64 4 straipsnio 25 punkte, įvykdomas, jeigu ji teikiama klientams lengvai prieinamu ir saugiu formatu per elektroninio pašto dėžutę ir jeigu klientai gali laisvai tvarkyti tą informaciją savo nuožiūra. Lyginant šią situaciją su paštu, tai faktiškai tas pats, kaip „laiško“ įteikimas klientui. Ką su juo darys konkretūs klientai – išsaugos ar išmes – yra tik jų reikalas.

62. Galiausiai derėtų pridurti, kad du pirmiau aprašyti scenarijai vienas kito nepanaikina. Manau, tam, kad būtų įvykdytas ryšio naudojant „patvariąją laikmeną“ reikalavimas, turi egzistuoti bent vienas iš dviejų scenarijų. Tačiau abiejų alternatyvų techniniai požymiai gali pasireikšti kartu. Pavyzdžiui, e. bankininkystės sistema, kurioje užtikrinama paslaugų vartotojo galimybė tvarkyti savo pašto dėžutę ir paslaugų teikėjui užkertamas kelias vienašališkai keisti arba šalinti turinį, kartu gali būti naudojama ir kaip vartai, per kuriuos elektroniniuose dokumentuose teikiama svarbi informacija formatu, kuriuo užtikrinama, kad jos nebūtų galima pakeisti, kad ją būtų galima saugoti ir kad vartotojas galėtų išsaugoti dokumentą jį išspausdinęs ar parsisiuntęs.

25 — Pirmiau minėto 2010 m. sausio 27 d. ELPA teismo sprendimo *Inconsult Anstalt / Finanzmarktaufsicht*, E-4/09, *EFTA Court Report* 2010, p. 86, 64 ir 65 punktai.

63. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, mano nuomone, Direktyvos 2007/64 44 straipsnio 1 dalį, taikytiną kartu su 41 straipsnio 1 dalimi ir 4 straipsnio 25 punktu, reikėtų aiškinti taip, kad mokėjimo paslaugų teikėjo į kliento e. bankininkystės pašto dėžutę teikiama informacija yra teikiama „patvariąja laikmena“, jeigu toje e. bankininkystės sistemos pašto dėžutėje mokėjimo paslaugų vartotojas gali saugoti jam asmeniškai skirtą informaciją taip, kad vėliau galėtų ją peržiūrėti tiek laiko, kiek pakanka tos informacijos tikslui pasiekti. Be to, turi būti įmanoma atgaminti saugomą informaciją nepakeistą ir taip užkirsti kelią paslaugų teikėjui priėti prie informacijos, ją pakeisti arba pašalinti. E. bankininkystės sistemos pašto dėžutė taip pat gali būti tinkamas kanalas perduoti informaciją elektroniniais dokumentais, jeigu tie dokumentai patys atitinka „patvariąjai laikmenai“ keliamus reikalavimus ir jeigu tokioje sistemoje vartotojas gali saugoti dokumentus elektroniniu formatu ir (arba) išsispausdinti juos pasinaudodamas lengvai prieinama funkcija.

2. Informacija, kuri yra „suteikiama“ arba su kuria sudaroma „galimybė susipažinti“

64. Jeigu nacionalinis teismas nustatytų, kad nagrinėjama e. bankininkystės sistemos pašto dėžutė arba joje teikiama informacija atitinka reikalavimus, kad būtų laikoma „patvariąja laikmena“, vis tiek reikia įsitikinti, ar galima laikyti, kad informacija, susijusi su „pranešimais apie pakeitimus“, yra „suteikiama“, kaip apibrėžta Direktyvos 2007/64 41 straipsnio 1 dalyje.

65. Kaip jau paaiškinta šios išvados 25 punkte, Direktyvoje 2007/64 nustatyti du skirtingi bendravimo režimai, kuriems keliami skirtingi reikalavimai.

66. Kaip savo rašytinėse pastabose teisingai pažymėjo Italijos vyriausybė, Direktyvos 2007/64 36 ir 37 straipsniuose (kuriuose kalbama apie „galimybę susipažinti“ su informacija) ir 41 ir 42 straipsniuose (pagal kuriuos informacija turi būti „suteikiama“) skirtingais terminais apibūdinami du skirtingi informacijos perdavimo mokėjimo paslaugų vartotojams standartai. Kai direktyvoje vartojamas veiksmazodis „suteikti“, mano nuomone, numatoma griežtesnė informavimo pareiga.

67. Informacija, susijusi su bendrųjų sutarčių sąlygų pasikeitimais, kaip šioje byloje, reglamentuojama Direktyvos 2007/64 44 straipsnio 1 dalyje. Tos nuostatos pirmoje pastraipoje nustatoma, kad visus bendrosios sutarties ir 42 straipsnyje nurodytos informacijos ir sąlygų pakeitimus mokėjimo paslaugų teikėjas turi pasiūlyti pagal 41 straipsnio 1 dalies reikalavimus ir ne vėliau kaip likus dviem mėnesiams iki siūlomos jų taikymo datos. Informacija turi būti „suteikta“, kaip apibrėžta direktyvos 41 straipsnio 1 dalyje.

68. Direktyvos 2007/64 27 konstatuojamojoje dalyje pateikiamos naudingos gairės dėl terminų „suteikti“ informaciją ir sudaryti „galimybę susipažinti“ su ja. Pagal tą konstatuojamąją dalį informacija „suteikta“, t. y. „mokėjimo paslaugų teikėj[as] savo iniciatyva turėtų aktyviai informuoti tinkamu laiku, <...> mokėjimo paslaugų vartotojui papildomai nesikreipiant“.

69. Kai sudaroma „galimybė susipažinti“ su informacija, vartotojas turi imtis aktyvesnio vaidmens ir prašyti mokėjimo paslaugų teikėjo suteikti informaciją. Direktyvos 2007/64 27 konstatuojamojoje dalyje pateikiami tokie „galimybės susipažinti“ su informacija pavyzdžiai: vartotojas turėtų aiškiai paprašyti mokėjimo paslaugų teikėjo *registruotis į banko sąskaitos elektroninio pašto dėžutę* arba įdėti į spausdintuvą banko kortelę, kad gautų sąskaitos išrašus. Taigi sąvoka „sudaryti galimybę susipažinti“ suponuoja aktyvesnį mokėjimo paslaugų vartotojo vaidmenį, nes jis turėtų kreiptis į paslaugų teikėją, kad gautų informaciją.

70. Tai, kad 27 konstatuojamojoje dalyje kaip „galimybės susipažinti“ su informacija pavyzdys minimas „registravimasis į banko sąskaitos elektroninio pašto dėžutę“, priešingai, nei teigia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, neprieštarauja direktyvos 24 konstatuojamajai daliai, kurioje interneto svetainės minimos kaip galimos „patvariosios laikmenos“. Tai, kad e. bankininkystės sistemos pašto dėžutė galėtų atitikti „patvariajai laikmenai“ keliamas sąlygas, nereiškia, jog reikėtų daryti išvadą, kad bankas „suteikė“ klientui tą informaciją. Kaip jau paaiškinta šios išvados 23–26 punktuose, priemonė, kuria informacija teikiama, skiriasi nuo jos perdavimo būdo.

71. Tai, kad direktyvos 27 konstatuojamojoje dalyje „banko sąskaitos elektroninio pašto dėžutė“ minima kaip „galimybės susipažinti su informacija“ sudarymo pavyzdys, lemia būtent ypatingos bendravimo per e. bankininkystės sistemas savybės.

72. BAWAG (ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo) nuomone, svarbiausia nustatyti, kieno iniciatyva pranešama informacija. Remiantis šiuo argumentu, kadangi mokėjimo paslaugų teikėjas imasi iniciatyvos pranešti informaciją klientui per e. bankininkystės sistemos pašto dėžutę, informacija yra „suteikta“, kaip apibrėžta Direktyvos 2007/64 41 straipsnio 1 dalyje.

73. Nepritariu šiai nuomonei. Mano manymu, pirminė iniciatyva nėra vienintelis arba lemiamas veiksnys nustatant, ar informacija „suteikta“, ar tiesiog sudaroma „galimybė susipažinti“ su ja. Didesnę svarbą turi veiksmingas informacijos perdavimas. Informacija turi išeiti iš paslaugų teikėjo aplinkos ribų, kad patektų į vartotojo dėmesio sritį. Todėl, nors iniciatyvos perduoti informaciją per vidaus e. bankininkystės sistemos pašto dėžutę gali imtis mokėjimo paslaugų teikėjas, tuo kanalu savaime neužtikrinamas veiksmingas informacijos perdavimas į kliento aplinką, kad jis apie ją sužinotų.

74. Grįžtant prie jau minėto palyginimo su „priešvirtualiu pasauliu“, reikia pasakyti, kad paslaugų teikėjo tvarkoma e. bankininkystės sistemos pašto dėžutė labai panaši į pašto dėžutę pašto skyriuje arba asmeninį seifą banko patalpose. Nesant jokio pranešimo ar perspėjimo, ko gero, negalima manyti, jog į tokią dėžutę įdėti klientui skirti laišakai veiksmingai pasieks jo asmeninę aplinką.

75. Pritariu Lenkijos vyriausybei, kad reikėtų atskirti asmeninį elektroninį paštą nuo e. bankininkystės sistemos vidaus pašto dėžutės. Mūsų laikais elektroninio pašto dėžutė yra nuolatinis ir įprastas bendravimo būdas, kuriuo dauguma vidutinių vartotojų naudojasi kasdien. O e. bankininkystės sistemos pašto dėžutė, net jeigu techniniu požiūriu ilgainiui būtų galima ją padaryti lygiavertę elektroniniam paštui, kad ir su išlygomis, ko gero, negali būti laikoma vartotojų reguliariai naudojama įprasto ir kasdienio bendravimo priemone. Tai aplinka, kurioje sukurti santykiai su konkrečiu subjektu (t. y. šioje byloje – su banku) konkrečiai vykdomi bankininkystės operacijos. Tačiau paprastai joje neįmanoma palaikyti bendrojo ryšio su kitomis trečiosiomis šalimis. Be to, negalima pagrįstai tikėtis, kad vartotojai kasdien peržiūrės vis gausesnius kiekvieno paslaugų teikėjo elektroninio ryšio sistemų pranešimus, susijusius su įvairiais sutartiniais santykiais.

76. Todėl informacija e. bankininkystės sistemos pašto dėžutėje, nors ir suteikta mokėjimo paslaugų teikėjo iniciatyva, specifinės banko aplinkos nepalieka ir nepatenka į vartotojų kasdien naudojamą įprastų ryšio priemonių sritį. Šiuo požiūriu informacija nėra „suteikta“.

77. Tai pasakytina ypač tuo atveju, kai laikoma, kad pagal 44 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą (jei susitarta, pagal direktyvos 42 straipsnio 6 dalies a punktą) informuotas vartotojas sutiko su bendrosios sutarties sąlygomis, jeigu jis mokėjimo paslaugų teikėjui nepraneša, kad nepitaria, iki siūlomos jų įsigaliojimo datos. Kaip pažymi Lenkijos vyriausybė, jeigu ta informacija perduodama tik per e. bankininkystės sistemos vidaus pašto dėžutę, gali būti ir netgi labai tikėtina, jog klientai nežinos, kad gali susipažinti su nauja svarbia informacija.

78. Tačiau dėl išsamumo derėtų pažymėti, jog norint užtikrinti, kad mokėjimo paslaugų teikėjai veiksmingai „suteiktų“ informaciją savo vartotojams, galima naudotis ir kitais techniniais sprendimais.

79. Mano nuomone, informacija „suteikiama“, kai įvykdomas „dviejų pakopų“ veiksmas. Gali būti sukurta sistema, kurioje užtikrinama, kad kliento privačiu elektroninio pašto adresu būtų išsiunčiamas pranešimas arba perspėjimas (arba žinutė į jo asmeninį telefoną arba tiesiog perspėjimo laiškas), kad klientas žinotų, jog e. bankininkystės sistemos pašto dėžutėje jis gali susipažinti su naujais pranešimais. Tokia tvarka, mano nuomone, būtų tinkamas per e. bankininkystės sistemos pašto dėžutę patvariąja laikmena teikiamos informacijos papildymas, kad ją būtų galima laikyti „suteikta“. Tokiu techniniu sprendimu būtų užtikrinamas veiksmingas informacijos suteikimas mokėjimo paslaugų vartotojui ir kartu išliktų e. bankininkystės sistemos pašto dėžutės pranašumai, kaip antai galimybė užtikrinti gavimo patvirtinimą.

80. Manau, toks požiūris neprieštarautų Teisingumo Teismo išvadoms Sprendime *Content Services*. Tiesa, toje byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad kai su interneto svetainėje esančia informacija galima susipažinti tik paspaudus vartotojui elektroniniu paštu išsiųstą nuorodą, ši informacija nėra nei „pateikiama“ vartotojui, nei jo „gaunama“, kaip numatyta Direktyvos 97/7 5 straipsnio 1 dalyje²⁶. Tačiau nuo Direktyvos 2007/64 skiriasi ne tik Direktyvos 97/7 dalykas, bet ir abiejų teisės aktų atitinkamų nuostatų formuluotės²⁷. Be to, byloje *Content Services*, kurioje informacija buvo siunčiama tik pateikiant nuorodą į interneto svetainę ir neatitiko „patvariosios laikmenos“ kriterijų, aplinkybės taip pat visiškai kitokios nei šioje byloje²⁸.

81. Pritardamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, manau, jog fakto, ar informacija yra „suteikta“, neturėtų lemti spustelėjimų pele skaičius, reikalingas, kad su informacija būtų susipažinta. Kalbant apie bendrąsias sutartis, kaip apibrėžta Direktyvoje 2007/64, reikia pasakyti, jog klientas ir bankas susitaria, kad bendravimas vyks per e. bankininkystės sistemos pašto dėžutę. Spustelėjimas kelis kartus arba netgi vartotojo vardo ir slaptažodžio įvedimas yra veiksmai, kurių galima pagrįstai tikėtis iš klientų, kad jie gautų jiems išsiųstą informaciją.

82. Galiausiai Komisija pateikė argumentą, jog, kadangi mokėjimo paslaugų vartotojas sutiko gauti informaciją per e. bankininkystės sistemos pašto dėžutę, veiksmai, kuriuos reikia atlikti jungiantis prie pašto dėžutės, neturėtų būti laikomi kliento iniciatyva. Šis argumentas turėtų dvi pasekmes: pirma, bet koks pranešimas per vidaus pašto dėžutę turėtų būti laikomas „pateiktu“. Antra, pasirašydami e. bankininkystės sistemos sutartį, vartotojai faktiškai galėtų pagal sutartį atsisakyti Direktyvoje 2007/64 numatytos apsaugos.

83. Mano nuomone, šis argumentas turėtų būti atmestas.

84. Kaip nustatyta Direktyvos 2007/64 20 konstatuojamojoje dalyje, vartotojai ir įmonės nėra vienodoje padėtyje, tad nereikia ir vienodo jų apsaugos lygio. Atsižvelgiant į iš esmės nelygią derėjimosi padėtį, toje konstatuojamojoje dalyje toliau nurodoma, kad svarbu užtikrinti vartotojų teises nuostatomis, nuo kurių negalima nukrypti sudarant sutartį²⁹. Vengiant pernelyg globėjiško požiūrio į vartotojus, būtent tai faktiškai yra vartotojų apsaugos teisės aktų esmė.

85. Taigi iš direktyvos 42 straipsnio 4 dalies a punkto aišku, kad šalys gali susitarti dėl ryšio priemonių informacijai ar pranešimams perduoti. Šiuo požiūriu 24 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad „dėl būdo, kurį naudojant vėliau suteikiama informacija apie įvykdytas mokėjimo operacijas, turėtų būti galima [susitarti mokėjimo paslaugų teikėjui ir mokėjimo paslaugų vartotojui sudarant bendrąją sutartį], pavyzdžiui, interneto bankininkystės atveju, visa informacija apie mokėjimo sąskaitą būtų

26 — 2012 m. liepos 5 d. Sprendimo *Content Services*, C-49/11, EU:C:2012:419, 37 punktą.

27 — Direktyvos 97/7 redakcijose įvairiomis kalbomis 5 straipsnio 1 dalyje ir 4 straipsnio 1 dalyje vartojami kitokie terminai nei Direktyvos 2007/64 41 straipsnio 1 dalies ir 36 straipsnio 1 dalies formuluotėse. Žr. 2012 m. liepos 5 d. Sprendimo *Content Services*, C-49/11, EU:C:2012:419, 35 punktą.

28 — Žr. 2012 m. liepos 5 d. Sprendimo *Content Services*, C-49/11, EU:C:2012:419, 46 punktą.

29 — Toje konstatuojamojoje dalyje toliau nustatoma, kad įmonėms ir organizacijoms vis dėlto tikslinga leisti susitarti kitaip. Tačiau valstybės narės turėtų turėti galimybę numatyti, kad mikroįmonėms būtų taikomos tos pačios nuostatos kaip ir vartotojams.

pateikiama prijungties režimu“. Tačiau tas teiginys, susijęs su „vėliau suteikiama informacija apie įvykdytas mokėjimo operacijas“, nedaro poveikio nei 41 straipsnio 1 dalyje nustatytiems reikalavimams dėl išankstinės bendro pobūdžio informacijos, nei informavimo pareigoms, susijusioms su bendrųjų sutarčių pakeitimais, pagal Direktyvos 2007/64 44 straipsnį.

86. Be to, nuostatos, leidžiančios nukrypti nuo informavimo pareigų, nustatytų Direktyvos 2007/64 III antraštinėje dalyje, aiškiai išdėstytos 34 straipsnyje. Ta nuostata, kaip matyti iš jos pavadinimo, susijusi tik su mažos vertės mokėjimo priemonėmis ir elektroniniais pinigais. Pagal direktyvos 34 straipsnio 1 dalies b punktą susitari nukrypti nuo 44 straipsnyje įtvirtintų informavimo pareigų leidžiama tik tomis konkrečiomis aplinkybėmis³⁰. Be to, informacija, kuri turi būti teikiama apie bendrųjų sutarčių pakeitimus pagal 44 straipsnio 1 dalį, negali būti keičiama susitarimu, kaip yra tuo atveju, kai keičiamos palūkanų normos ar valiutų kursai, pagal ypatingą Direktyvos 2007/64 44 straipsnio 2 dalyje numatytą režimą.

87. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, manau, jog Direktyvos 2007/64 44 straipsnio 1 dalis, taikytina kartu su 41 straipsnio 1 dalimi, turėtų būti aiškinama taip, kad informacija apie bendrosios sutarties pakeitimus, kurią mokėjimo paslaugų teikėjas persiunčia tik per e. bankininkystės sistemos pašto dėžutę, nėra „suteikta“, kaip apibrėžta tos direktyvos 41 straipsnio 1 dalyje, ir mokėjimo paslaugų vartotojui tiesiog sudaroma „galimybė susipažinti“ su ja.

V – Išvada

88. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, Teisingumo Teismui siūlau į *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija) pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1. 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, iš dalies keičiančios direktyvas 97/7/EB, 2002/65/EB, 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinančios Direktyvą 97/5/EB, 44 straipsnio 1 dalis, taikytina kartu su 41 straipsnio 1 dalimi ir 4 straipsnio 25 punktu, turėtų būti aiškinama taip, kad mokėjimo paslaugų teikėjo į kliento e. bankininkystės pašto dėžutę teikiama informacija teikiama „patvariąja laikmena“, jeigu toje e. bankininkystės sistemos pašto dėžutėje mokėjimo paslaugų vartotojas gali saugoti jam asmeniškai skirtą informaciją taip, kad vėliau galėtų ją peržiūrėti tiek laiko, kiek pakanka tos informacijos tikslui pasiekti. Be to, turi būti įmanoma atgaminti saugomą informaciją nepakeistą ir taip užkirsti kelią paslaugų teikėjui prieiti prie informacijos, ją pakeisti arba pašalinti. E. bankininkystės sistemos pašto dėžutė taip pat gali būti tinkamas kanalas perduoti informaciją kaip elektroninius dokumentus, jeigu tie dokumentai patys atitinka „patvariąjai laikmenai“ keliamus reikalavimus ir jeigu tokioje sistemoje vartotojas gali saugoti dokumentus elektroniniu formatu ir (arba) išsispausdinti juos naudodamasis lengvai prieinama funkcija.
2. Direktyvos 2007/64 44 straipsnio 1 dalis, taikytina kartu su 41 straipsnio 1 dalimi, turėtų būti aiškinama taip, kad informacija apie bendrosios sutarties pakeitimus, kurią mokėjimo paslaugų teikėjas persiunčia tik per e. bankininkystės sistemos pašto dėžutę, nėra „suteikta“, kaip apibrėžta tos direktyvos 41 straipsnio 1 dalyje, ir mokėjimo paslaugų vartotojui tiesiog sudaroma „galimybė susipažinti“ su ja.

30 — Pagal tą nuostatą išimtyms gali būti susijusios tik „su atskiromis mokėjimo operacijomis, neviršijančiomis 30 EUR arba kurioms nustatyta 150 EUR išlaidų riba, arba kuriose laikoma ne didesnė nei 150 EUR suma bet kuriuo metu“. Pagal 34 straipsnio 2 dalį nacionalinių mokėjimo operacijų atvejais tos ribos gali būti sumažinamos arba padvigubinamos, o išankstinio mokėjimo priemonėms – padidinamos.